

L'article descriu una sèrie d'activitats compartides entre els alumnes d'Educació compensatòria d'un IES i els alumnes d'un ateneu veí, amb danys cerebrals adquirits. L'experiència ha implicat en molts casos tota la comunitat, i per als nois i noies ha representat aprendre a respectar la malaltia.

Obrint les portes a la malaltia: dany cerebral adquirit, inclusió educativa i desenvolupament comunitari

Vicent Pallarés Pascual

Psicopedagog i participant en el projecte
vicent.pallares@gmail.com

Josep Àngel Sáez-Benito Arnedo

Professor d'Educació compensatòria de
l'IES «Bovalar» i participant en el projecte
jasaezbenito@gmail.com

L'institut «Bovalar» i l'ateneu: porta a porta

Situat als afores de Castelló de la Plana es troba el barri de Sant Agustí-Sant Marc, un espai d'acollida per a molts col·lectius nouvinguts a la ciutat. El barri el van formar persones que van immigrar procedents de les comarques de l'interior de Castelló. Més tard, s'hi va sumar gent d'altres indrets de l'Estat espanyol i avui dia acull persones que han arribat de multitud de països.

En aquest barri, i més concretament, dintre de l'antiga caserna de l'Exèrcit que hi ha allí, es troba l'Institut d'Ensenyament Secundari «Bovalar», qualificat com CAES (Centre d'Acció Educativa Singular). Moltes de les propostes educatives que s'hi desenvolupen estan inspirades en el model de comunitats d'aprenentatge, centres amb

62 Inclusió educativa

una voluntat d'integrar-se al seu context per millorar el rendiment educatiu del seu alumnat i realitzar transformacions socials.

Precisament, amb aquesta intenció de millorar els vincles entre el centre i el seu context, es porten a terme diverses activitats per obrir el centre educatiu a totes les persones del barri i així afavorir que els seus habitants puguin col·laborar en l'aprenentatge dels seus fills i de les seves filles en un institut públic d'educació secundària.

Al costat de l'institut se situa l'ateneu, un centre de dia de recuperació de persones que han sofert un dany cerebral adquirit. Des de l'IES «Bovalar» es van observar les experiències de vida i el gran potencial que aquestes persones tenien i que estava sent desaprofitat. Aleshores es va imaginar que junts podrien compartir somnis comuns i es va tenir una idea que en un primer moment va semblar desgavellada: per què no ajuntar aquell alumnat complicat de la classe d'Educació compensatòria amb les persones afectades de l'ateneu?

Contràriament al que se sol pensar i per a sorpresa de tothom, aquells que «revo-lucionaven» tota una classe i que el professorat donava per impossibles es preocupaven i tractaven les persones afectades amb afecte. Mai s'hauria pensat que això hagués pogut succeir. De seguida es va pensar que es podien desenvolupar més projectes que podien transformar realitats properes i que això podia beneficiar tothom.

Passejades amb la gent de l'ateneu

En aquestes passejades es va poder materialitzar com uns alumnes marginats i problemàtics eren capaços d'acceptar amb naturalitat persones amb limitacions importants i, al mateix temps, se sentien a gust, gens estranys amb les persones de l'ateneu.

L'alumnat rebia l'afecte i l'acolliment per part de les persones afectades i després començaven els passeigs pels voltants de l'institut. Una monitora de l'ateneu els acompanyava per si hi havia alguna emergència, i els dos professors de l'institut també s'hi sumaven. Era un àmbit d'educació no reglat que tanmateix tenia uns efectes molt beneficiosos en la part més difícil de modificar, com eren les expectatives i les actituds.

Al mateix temps significava un compromís que assumien voluntàriament, ja que es responsabilitzaven d'oferir un passeig desinteressadament a persones que d'altra manera haurien estat fent temps a la seva cadira de rodes, immòbils.

L'hort escolar i el corral compartit

El programa d'Educació compensatòria tenia com a projecte consolidat l'hort escolar realitzat en una parcel·la annexa a l'institut. Aleshores, es va oferir a les persones de l'ateneu, les quals s'hi van afegir. Era una oportunitat d'entrar en contacte amb la natura i amb aquell alumnat tan ple de vida. Aquesta activitat trencava la monotonia de la rutina d'un centre assistencial i li afegia un al·licient de contacte amb el món exterior i de compartir moments amb uns joves plens de vida.

Es van aprofitar els coneixements sobre la cria d'animals que tenien algunes persones de l'ateneu i es va dissenyar un corral aprofitant una petita garita de l'exèrcit abandonada, i es va fer una ampliació entre tothom. Allí es tenen animals que són alimentats en part amb productes de l'hort i alhora es produeix fem que s'utilitza per a l'hort.

Les tertúlies literàries dialògiques

La tertúlia literària dialògica és una activitat que va néixer a l'institut per intentar aconseguir que les persones del barri llegeixin més i que aquell espai es converteixi en un lloc de trobada per parlar de llibres i reflexionar-hi. Es va pensar que si l'alumnat de l'institut veia els seus familiars llegir, seria més fàcil que ells i elles poguessin adquirir l'hàbit de la lectura.

En la tertúlia, cada setmana s'acorden unes pàgines per llegir-les en cada sessió i allí les persones tertulianes reflexionen so-

bre els paràgrafs que més els han interessat. Barregen tot allò que els ha aportat la lectura amb les seves experiències personals.

En aquesta activitat participen veïns i veïnes del barri, professorat i alumnat de la Universitat Jaume i les persones de l'ateneu. Totes les veus hi són escoltades i respectades per igual. Les ajudes i la solidaritat entre els i les participants han fet que es poguessin superar les dificultats que existien, com per exemple problemes de parla. En definitiva, el grup ha après a escoltar i acceptar tothom.

Les tertúlies compartides entre ateneu i institut

Després d'haver començat les tertúlies al barri, i vist l'èxit, es va començar un altre projecte de tertúlies literàries dialògiques entre la gent de l'ateneu i l'alumnat d'Educació compensatòria de l'institut, amb la intenció de posar en contacte i d'intentar

64 Inclusió educativa

transformar dues realitats properes per mitjà de la lectura.

Llegir llibres conjuntament i comentar-los va ser molt més que una simple lectura. Va ser compartir experiències, mitjançant la lectura i el llenguatge, fets que a bona part de l'alumnat de Compensatòria li costava prou. Però en grup i amb la confiança que això els donava tot canviava, perquè unes paraules portaven a altres.

En l'activitat es buscava una inclusió doble. Una inclusió educativa de l'alumnat d'Educació compensatòria amb un alt nivell de fracàs escolar en la vida del centre i una inclusió d'agents comunitaris, com eren les persones de l'ateneu, que podien ajudar a la transformació d'alguns aspectes del centre.

Aquest alumnat mantenia una relació molt dolenta amb els llibres i sempre havien sentit la lectura com un acte imposat. Aquesta metodologia va permetre que s'apropessin als llibres voluntàriament. Es va pretendre que totes les persones integrants donessin un sentit a la seva activitat i que la lectura no fos un acte aïllat de la vida com havia estat abans, sinó que fos un acte on es barrejaven llibres i experiències vitals.

Els grups interactius

Els grups interactius són una forma d'organització d'aula diferent en la qual la classe es divideix en petits grups heterogenis, amb una persona voluntària encarregada de potenciar les interaccions i d'ajudar puntualment, si ho necessiten, la resta dels membres del grup.

Amb aquesta organització es produeix un major i millor aprenentatge. Les interaccions a la classe es multipliquen i apareixen nous discursos –com els del voluntariat– que se sumen als ja existents. A més, aquesta activitat ha permès disminuir els problemes de comportament, ja que no sols hi és present el professor o la professora, sinó que hi ha també persones voluntàries a classe que li poden ajudar en moments puntuals si sorgeix algun conflicte.

El perfil del voluntariat que ha passat per les aules ha estat molt divers, des d'estudiants universitaris fins a persones procedents del barri, tots els quals s'han integrat molt bé en la dinàmica del centre. Les persones de l'ateneu també participen en aquesta activitat com uns agents socials que entren a les classes i intenten millorar la situació del centre. Aquest fet ha permès a l'alumnat viure la malaltia de prop i aprendre a respectar-la i a conviure-hi.

Els llibres de poemes

El projecte del llibre de poemes va començar amb la proposta d'un grup d'alumnes de fer poemes per al dia de Sant Valentí i ràpidament es va aprofitar l'oportunitat, perquè es va veure que era un bon pretext per animar l'alumnat a escriure. Es va proposar que les persones interessades dipositessin els seus escrits en una caixa situada al costat de consergeria per fer una publicació dels textos posteriorment.

Es tractava d'implicar en aquest certamen literari tota la comunitat educativa, des de l'alumnat i les seves famílies, fins al

professorat i fins i tot el personal de la neteja. En definitiva, hi podia participar qualsevol persona que tingués relació amb l'institut. Una vegada recollits els textos, l'alumnat de Compensatòria es va encarregar de donar-los format i d'enquadernar-los amb l'ajuda de les persones de l'ateneu. Una altra vegada la col·laboració institut-ateneu era una realitat.

L'any següent es va fer un altre pas i s'hi va implicar també una professora d'Expressió plàstica i el seu alumnat, que va dissenyar i va realitzar diferents gravats convertits en les portades dels llibres de poemes. També s'hi va implicar el Departament de música, el qual va compondre l'acompanyament instrumental dels poemes. Un grup va representar també la coreografia d'un parell de textos. Per donar-li una representació més comunitària, la lectura dels poemes es va fer en un centre cívic de l'Ajuntament situat a la Quadra Salera, un barri que comprèn el nostre institut i d'on procedeix part del nostre alumnat. Va ser un dia en què tothom es va sentir realment part d'una comunitat educativa.

Una revista de l'institut conjunta

La revista del centre va néixer per donar veu a les inquietuds dels joves. De fet, si es revisen les temàtiques sobre les quals s'escriu, és possible identificar-ne els gustos i preferències. Conté una secció amb textos breus, relats i poemes, i altres que expliquen les activitats que organitza l'institut perquè les persones del barri les coneguin i puguin participar-hi, si els ve de gust.

La revista està oberta a les associacions del barri i a qualsevol persona que desitgi participar-hi i el seu sentit és servir de vehicle d'expressió per a les activitats que es duen a terme a l'institut. El desplegament complet de la revista ha estat la versió digital: se n'ha fet una versió en Internet a més de la versió en paper. Així compleix el seu objectiu d'ampliació del territori i l'àmbit de difusió esdevé global.

Les persones de l'ateneu hi han participat escrivint, així com en la realització i el muntatge. Era una tasca manual que tenia un sentit per a ells i elles, i no era simplement una feina mecànica. També amb la seva col·laboració s'han sentit part d'una comunitat que compta amb ells i hi confia per al muntatge final d'una revista en la qual participa tothom.

El projecte de cuina

El taller de cuina compartit entre l'alumnat d'Educació compensatòria i les persones de l'ateneu va sorgir com una continuació lògica del projecte de l'hort escolar. En aquesta activitat es trien conjuntament unes receptes per dur-les després als fogons. Al final es degusten els resultats tots junts. És una excusa perfecta per treballar una sèrie de diferents habilitats manuals, com també per realitzar una documentació a través de fonts orals i electròniques, i per potenciar la lectura i l'escriptura de textos.

El naixement d'aquest taller va ser perquè a l'hort compartit s'havien collit faves i vam pensar en la possibilitat

d'aprofitar la cuina de l'ateneu per poder tastar allò que amb l'esforç comú s'havia criat. Cada setmana es convidava un alumne o afectat o familiar de qualsevol dels col·lectius a presentar una recepta i explicar-ne l'elaboració.

Es va poder observar com l'alumnat d'Educació compensatòria i les persones participants de l'ateneu gaudien preparant plats conjuntament i, sobretot, vam veure com ajudaven, mentre dinaven, a les persones afectades. Aquest aprenentatge de la solidaritat és possiblement un dels més importants que aquesta activitat ha generat. La malaltia en aquest cas no ha estat un entrebanc, sinó un fet que ha generat aprenentatge i que ha ajudat l'alumnat a ser més solidari.

Conclusions

Les conclusions que s'han extret del projecte han estat molt positives, perquè les diferents activitats han implicat la comunitat en la vida de l'institut. Si es produeixen canvis en el context probablement hi haurà millores en la vida escolar, i aquest factor precisament ha estat el motiu per impulsar transformacions socials en el mateix grup. S'ha pogut millorar el rendiment de l'alumnat i se n'ha accelerat l'aprenentatge. També s'han minimitzat els problemes de comportament a les aules, que en alguns moments impedièren realitzar les classes, i el professorat ho ha valorat molt favorablement.

Hi ha hagut un gran aprenentatge sobre la malaltia i sobre el dany cerebral adquirit i s'ha desemmascarat un tabú per a l'alumnat i per a la comunitat educativa. També s'han pogut observar les transformacions personals que les persones afectades han portat a terme, i que els han convertit d'objectes d'atenció a subjectes i protagonistes del seu progrés.

Els imaginaris positius que ha mogut tot-hom en el projecte, el respecte mutu, la solidaritat i la igualtat de les diferències han fet que tots hàgim après els uns dels altres mentre gaudíem del projecte.

Per saber-ne més...

AGUILAR, C., PALLARÉS, V. i TRAVER, J. (2006): «La tertulia literaria dialógica del barrio Sant-Agustí-Sant Marc de Castellón», a: *Aula de Innovación Educativa*, 152, p. 72-74.

PALLARÉS, V. (2007): «Un instituto volcado con su barrio», a: *Escuela*. 3753, 21.

SÁEZ-BENITO, J. A., TRAVER, J. A. i MARTÍ, E. (2007): «Tertulias contra la exclusión», a: *Cuadernos de Pedagogía*, 365, p.18-23.

TRAVER, J. A. i SÁEZ-BENITO, J. A. (2008): «¿Huerto se escribe con hache?: Una experiencia de aprendizaje cooperativo en secundaria», a: *Aula de Innovación Educativa*, 170, p. 63-66.

n o v e t a t

Lóczy, escoltar els infants

Judit Falk (ed.)

Col·lecció Temes d'Infància, 58
100 pàg. PVP: 16 euros

Des del seu inici, la revista *Infància* i la col·lecció de llibres *Temes d'Infància*, com també les escoles d'estiu de Rosa Sensat i els seus cursos i seminaris de formació continuada, han fet conèixer el pensament i la pràctica pedagògica inspirats en els principis educatius de la pediatra hongaresa Emmi Pikler. Una teoria pedagògica elaborada a partir de les seves orientacions pediàtriques i de la reflexió sistemàtica d'aquestes duta a terme en la petita casa

de maternitat creada l'any 1946, en acabar la segona guerra mundial.

El que coneixem com a Lóczy és el laboratori en què les idees de Pikler sobre l'educació es van anar fent realitat en un ambient de vida col·lectiva entre els infants i els adults. Allò que ella havia experimentat en l'àmbit familiar esdevenia una realitat excepcional, de la qual tants i tants mestres i investigadors n'hem pogut aprendre.